

გურამ თაყნაშვილი

საქართველოს საზოგადოებრივი ბიბლიოთეკის წელიწადი შედეგები: შედეგებით დასაბუთება

საქართველოს სახელმწიფო საბიბლიოთეკო ქსელი წარმოადგენს ერთიან საბიბლიოთეკო სისტემას, რომელიც აერთიანებს სახელმწიფო და არასახელმწიფო (კერძო) ბიბლიოთეკებს. საბიბლიოთეკო სისტემა წარმოგვიდგება როგორც სხვადასხვა ტიპისა და უწყებების ბიბლიოთეკების ორგანიზებული ერთიანობა. სისტემაში შედის უნივერსალური-სამეცნიერო, ეროვნული, სამეცნიერო, სასწავლო, საჯარო და სპეციალური ბიბლიოთეკები, რომელთა მართვას ახორციელებენ ბიბლიოთეკების დამფუძნებლები ან ადგილობრივი ხელისუფლების (მუნიციპალიტეტების) ორგანოები. საბიბლიოთეკო სისტემაში, ტერიტორიული დაყოფის პრინციპების შესაბამისად, გამოყოფილია მთავარი (ცენტრალური) ბიბლიოთეკები. თითოეულ რაიონში (მუნიციპალიტეტში) ადგილობრივი საბიბლიოთეკო ქსელი ერთი მთავარი და მასში შემავალი ფილიალების სახით არის წარმოდგენილი. ამჟამად საქართველოში ფუნქციონირებს 66 ცენტრალური, ანუ ადგილობრივი საბიბლიოთეკო ქსელის მთავარი ბიბლიოთეკა, რომლებიც აერთიანებს რაიონში შემავალ სასოფლო ბიბლიოთეკა-ფილიალებს. ზოგიერთ რეგიონში ფილიალები წარმოდგენილია განყოფილებების სახით.

საბიბლიოთეკო ქსელი აგებულია ორი პრინციპით — ტერიტორიული და უწყებრივი (საწარმო). ასეთი დაყოფა მიღებულია ყველა ქვეყანაში. საბიბლიოთეკო ქსელის ორგანიზებას, მისი აგების პარამეტრებს განსაზღვრავს მოქმედი იურიდიულ-ნორმატიული აქტები, რომლებიც ამა თუ იმ ქვეყნის საკანონმდებლო ორგანოების მიერ არის მიღებული. საქართველოში ასეთი ნორმატიული აქტი მიღებულ იქნა 1996 წელს. ეს იყო პირველი იურიდიული დოკუმენტი საქართველოში საბიბლიოთეკო საქმის თხუთმეტსაუკუნოვანი ისტორიის მანძილზე. აღნიშნული კანონის მე-2 მუხლში ჩამოყალიბებულია საქართველოში საბიბლიოთეკო სისტემის სტრუქტურა, ბიბლიოთეკის ტიპები. აქვე აღნიშნულია, რომ ქვეყნის საბიბლიოთეკო სისტემა ეროვნული საინფორმაციო ინფრასტრუქტურის ძირითად რგოლს წარმოადგენს (მუხლი 16). ეროვნულ საინფორმაციო ინფრასტრუქტურაში წარმოდგენილია ასევე ქვეყანაში მოქმედი არქივები, მუზეუმები და სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის ორგანოები, რომლებიც ინფორმაციის პირველადი წყაროების საშუალებით ახორციელებენ მოქალაქეთა საინფორმაციო-ბიბლიოგრაფიულ მომსახურებას.

საბიბლიოთეკო ქსელის ორგანიზების, მისი ეკონომიური მოწყობისა და ეფექტური ფუნქციონირების მიზნით, შემუშავებულია სხვადასხვა დონისა და დანიშნულების საერთაშორისო ნორმატიული აქტები, დეკლარაციები, რეკომენდაციები, მანიფესტები და სხვ. სახის მასალები, რომელთა გათვალისწინება, ადგილობრივი სოციალურ-ეკონომიკური პირობების შესაბამისად, ხელს უწყობს

ცალკეული ქვეყნების საბიბლიოთეკო ქსელის ოპტიმალურ მოწყობას. ასეთი დოკუმენტებიდან შეიძლება დავასახელოთ: IFLA და IOHECKO-ს მიერ 2001 წელს შემუშავებული სახელმძღვანელო საჯარო ბიბლიოთეკებისათვის. ასეთი სახელმძღვანელო ადრეც იყო შემუშავებული (1986 წ.). ბოლო გამოცემაში წარმოდგენილია პრაქტიკული ხასიათის სტანდარტები ქსელის მოწყობის საკითხებზე. ამ სახელმძღვანელოში ჩამოყალიბებულია საჯარო ბიბლიოთეკების მისია, როლი, ამოცანები, მისი ფუნქციონირების იურიდიული და ფინანსური საკითხები, საკადრო პოლიტიკა, ადამიანური რესურსებისა და მარკეტინგის საკითხები. ეს დოკუმენტი რუსულ ენაზეა თარგმნილი და შეიცავს 112 გვერდს. მეორე საერთაშორისო ხასიათის დოკუმენტი, რომელიც მიიღეს 1994 წელს, არის “იუნესკოს საჯარო ბიბლიოთეკის მანიფესტი”. ეს მანიფესტი მომზადდა IFLA-სთან თანამშრომლობით. ქართულ ენაზე ცალკე ბროშურად გამოიცა. ტექსტი ასევე გამოქვეყნდა ჟურნალში “საქართველოს ბიბლიოთეკა” 2001, № 1.

1999 წელს ევროპის საბჭოს კულტურის კომიტეტმა მიიღო რეკომენდაციები “საბიბლიოთეკო კანონმდებლობა და პოლიტიკა ევროპაში”. ამ დოკუმენტიდან თანამედროვე საბიბლიოთეკო პრაქტიკისათვის ერთი მნიშვნელოვანი პუნქტია ნიშანდობლივი. ამ პუნქტში აღნიშნულია, რომ “ბიბლიოთეკამ უნდა უზრუნველყოს იმ მასალების ხელმისაწვდომობა, რომელიც არ წარმოადგენს ბიბლიოთეკის ფონდის ნაწილს”. ცხადია, აქ ლაპარაკია თანამედროვე კომპიუტერული საშუალებების ქსელური ინფორმაციის ფორმებზე, რომლებიც თანამედროვე საბიბლიოთეკო პრაქტიკაში მყარად იკიდებს ფეხს.

აქ დასახელებული საერთაშორისო ხასიათის რეკომენდაციების საფუძველზე, ცალკეულ ქვეყნებში შემუშავებულ იქნა საჯარო ბიბლიოთეკების ქსელის მოწყობის სტანდარტები. რუსეთში ასეთი სტანდარტი 1997 წელს შემუშავდა. ქსელის ორგანიზების თვალსაზრისით, ამ დოკუმენტში საინტერესოა საჯარო ბიბლიოთეკების განლაგების პრინციპები. სტანდარტის მიხედვით, სოფლად ერთი სტაციონალური ბიბლიოთეკა უნდა გაიხსნას ყოველ 500-იდან 3000-მდე მაცხოვრებელზე. ისეთ დასახლებულ ადგილებში, სადაც 15 წლამდე ბავშვების რაოდენობა აღემატება 500ს, უნდა მოქმედებდეს დამოუკიდებელი საბავშვო ბიბლიოთეკა. იქ, სადაც მაცხოვრებელთა რაოდენობა ამ მაჩვენებელზე დაბალია (50, 100, 300 მაცხოვრებელზე) და ასეთი დასახლებული პუნქტები დაშორებულნი არიან სტაციონალური ბიბლიოთეკიდან 3-5 კილომეტრით, მომსახურება არასტაციონალური ფორმებით ხორციელდება.

ქალაქის ტიპის დასახლებებში ბიბლიოთეკების რაოდენობა მაცხოვრებელთა რაოდენობისა და სიმჭიდროვის მიხედვით განისაზღვრება. მხედველობაშია მისაღები საცხოვრებელი ბინების სართულებისა და ურთიერთმდებარეობის (დაშორების) ფაქტორები. მრავალსართულიანი განაშენიანების პირობებში უნდა ფუნქციონირებდეს 1 საქალაქო ბიბლიოთეკა ყოველ 20 ათას მაცხოვრებელზე. 100 ათასიდან 300 ათასამდე მაცხოვრებელთა რაიონებში უნდა ფუნქციონირებდეს 1 ცენტრალური საქალაქო ბიბლიოთეკა თავისი ფილიალებით. ერთი ფილიალი საშუალოდ უნდა გაიხსნას ყოველ 10-15 ათას მაცხოვრებელზე. ქალაქის პირობებში საქალაქო ბიბლიოთეკამდე დაშორება უნდა შეადგენდეს 1,5 კმ-ს ფეხით მოსიარულეთათვის. ქალაქის პირობებში მკითხველს საშუალება უნდა ჰქონდეს, ბიბლიოთეკამდე 15 წუთში ფეხით

მივიღეს; სოფლის პირობებში — 30 წუთის განმავლობაში. ეს არის რუსული საჯარო ბიბლიოთეკების ქსელის მოწყობის სტანდარტით გათვლილი პარამეტრები.

ინგლისში, 2001 წელს, მიიღეს საჯარო ბიბლიოთეკების სტანდარტი მჭიდროდ დასახლებული პუნქტებისათვის. ბიბლიოთეკების სამუშაო კვირა 45 საათის რაოდენობით განისაზღვრება. როგორც ქალაქად, ასევე სოფლის პირობებში ბიბლიოთეკამდე ფეხით მისვლა 20 წუთით იყო განსაზღვრული. ყოველ ათას მაცხოვრებელზე ახალი წიგნებისა და სხვა მასალების შეძენა ყოველწლიურად განისაზღვრა 216 ეგზ. რაოდენობით. აქ არ იგულისხმებოდა პერიოდული და გრძელდებიანი გამოცემები. აბონემენტიდან სახლში 8 ეგზ. საბიბლიოთეკო დოკუმენტი, სამი კვირის ვადით, გაიცემოდა. ინგლისში მიღებული სტანდარტით, საჯარო ბიბლიოთეკებმა თავიანთ მიკრორაიონებში უნდა შეასრულონ უნივერსიტეტების როლი, რომელთა კარი როგორც მდიდრების, ასევე ღარიბებისათვის მუდამ ღიაა.

ამ დოკუმენტების შემდეგ კიდევ შეიძლება მოვიხმოთ ერთი “საბიბლიოთეკო კოდექსი”, რომელიც 2004 წელს რუსეთის სახელმწიფო ბიბლიოთეკისა და ევრაზიის საბიბლიოთეკო ასამბლეამ შეიმუშავა. ნაშრომი რუსულ ენაზე ცალკე ბროშურის სახით გამოქვეყნდა. იგი სარეკომენდაციო ხასიათისაა და “ესენგეს” ქვეყნებისათვის არის გათვლილი. კოდექსი შემუშავებული იყო “ესენგეს” ქვეყნების სამუშაო ჩგუფმა. ამ სამუშაო ჩგუფში საქართველოდან ეროვნული ბიბლიოთეკის ყოფილი გენერალური დირექტორი ლ. ბერძენიშვილი მონაწილეობდა. ამ დოკუმენტში ჩვეულებრივ ჩამოყალიბებულია საჯარო ბიბლიოთეკის ფუნქციონირების პრინციპები, ქსელის მოწყობის პარამეტრები და სხვ. კრიტერიუმები.

საქართველოს საბიბლიოთეკო ქსელის მოწყობისა და ფუნქციონირების იურიდიულ საფუძვლებს აყალიბებს კანონი “საქართველოში საბიბლიოთეკო საქმის შესახებ” (1996); სხვა ორგანული კანონებიდან შეიძლება დავასახელოთ: “კანონი საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის შესახებ” (1997); “კანონი კულტურის შესახებ” (1997); “კანონი კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ” (2007); “კანონი ეროვნული საარქივო ფონდისა და ეროვნული არქივების შესახებ” (2009); “კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ” (2005); “კანონი ზოგადი განათლების შესახებ” (2005); “კანონი უმაღლესი განათლების შესახებ” (2004) და სხვ. მომიჯნავე დარგებში შემუშავებული იურიდიული აქტები, რომლებიც უზრუნველყოფს ინფორმაციის წყაროებთან მაქსიმალურ ხელმისაწვდომობას.

საქართველოს საბიბლიოთეკო ქსელის რაოდენობითი მაჩვენებლები 1991/92 წწ. ორი მონაკვებით შეიძლება დავახასიათოთ: იმ დროისათვის საქართველოში ითვლებოდა ყველა ტიპისა და უწყების 8 000 ბიბლიოთეკა, 11 000 თანამშრომლით. 8000 ბიბლიოთეკიდან ნახევარზე მეტი შეადგენდა ძირითადი სახელმწიფო ქსელის, კულტურის სამინისტროს სისტემის ბიბლიოთეკებს, რომელთა რაოდენობა აჭარბებდა 4 000-ს. ცხადია, დამოუკიდებელი საქართველოს პირობებში, ქვეყანას გაუჭირდა ამდენი ბიბლიოთეკის შენახვა (და არც იყო ამდენი საჭირო). აღნიშნული პერიოდიდან მოყოლებული, საბიბლიოთეკო ქსელის შეკვეცას, ბიბლიოთეკების დახურვას, გამსხვილებას, უმართებულო ლიკვიდაციას სისტემატური ხასიათი მიეცა. ეს პროცესი ნაწილობრივ შეაჩერა აქ

დასახელებულმა კანონმა საბიბლიოთეკო საქმის შესახებ, რომელიც ადგილობრივ ხელისუფლებას მოსახლეობის საბიბლიოთეკო მომსახურებას ავალდებულებს. საქართველოში განვითარებულმა სოციალურ-პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა მოვლენებმა საბიბლიოთეკო ქსელის გეგმაზომიერი შემცირების პრობლემაზე უარყოფითი გავლენა იქონია. ბიბლიოთეკები ადგილობრივი ხელისუფლების ინტერესებისა და სოციალური მოთხოვნების გათვალისწინებლად დაიხურა. ყველაფერი დამოკიდებული იყო ეკონომიკურ შესაძლებლობებზე, ადგილობრივი ხელისუფლების ნებასა და გადაწყვეტილებებზე.

საქართველოს მთავრობამ, კულტურის სამინისტრომ და პარლამენტის ეროვნულმა ბიბლიოთეკამ შეიმუშავეს და მიიღეს ზოგიერთი სახის სარეკომენდაციო ხასიათის გადაწყვეტილება, დადგენილება, რომელსაც იმ დროისათვის საბიბლიოთეკო ქსელის შემცირების პროცესზე არსებითი ზეგავლენა არ მოუხდენია, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ზოგიერთ რეგიონს, სადაც ძირითადად შეინარჩუნეს საბიბლიოთეკო ქსელი.

ბიბლიოთეკების მუშაობის საკითხი განიხილეს საქართველოს მთავრობის სხდომაზე 2001 წლის 11 ივნისს. სხდომაზე შეიქმნა სპეციალური კომისია, რომელსაც უნდა შეემუშავებინა საქართველოში საბიბლიოთეკო სისტემის შენარჩუნებისა და განვითარების მრავალწლიანი პროგრამა (ხ. მთავრობის სხდომის ოქმი, № 1, 11/ I — 2001). კომისიამ მომდევნო ორი წლის განმავლობაში შეიმუშავა “საქართველოში სახელმწიფო საბიბლიოთეკო ქსელის შენარჩუნებისა და განვითარების 2003—2005 წლების კონცეფცია”. კონცეფცია დამტკიცდა პრეზიდენტის ბრძანებულებით (№ 246, 7.06—2003). კონცეფციის პრეამბულაში აღწერილი იყო საბიბლიოთეკო ქსელში არსებული მდგომარეობა და დასახული იყო ქსელის შენარჩუნებისა და განვითარების პროგრამა. კონცეფციის მიხედვით, ქსელის შენარჩუნების სამუშაოები დაიყო სამ ეტაპად, სადაც გათვალისწინებული იყო საბიბლიოთეკო საქმის საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფის, საორგანიზაციო და ბიბლიოთეკართა პროფესიული დონის ამაღლების საკითხები.

ქსელის ოპტიმიზაციის საკითხს ეხებოდა საქართველოს კულტურის, ძეგლთა დაცვისა და სპორტის სამინისტროს მიერ მუნიციპალიტეტების, საკრებულოებისა და გამგეობების სახელზე გაგზავნილი სპეციალური წერილი (№ 23/09 / 751, 13.03.2007), რომელსაც ხელს აწერდა მაშინდელი მინისტრის მოვალეობის შემსრულებელი ნ. ვაჩიშვილი. წერილში დახასიათებული იყო საბიბლიოთეკო ქსელში შექმნილი მდგომარეობა. ადგილობრივ ხელისუფლებას ნება ეძლეოდა, სოფლის ფილიალის ფონდი (თუ მას არ ჰქონდა შესაბამისი ბაზა) საჯარო სკოლის ბიბლიოთეკისათვის გადაეცა. ამასთან ერთად უნდა შეცვლილიყო სკოლის მუშაობის რეჟიმი. აქვე, ამ წერილში განსაზღვრული იყო ცენტრალური ბიბლიოთეკის (ქსელის მთავარი ბიბლიოთეკა) სტრუქტურა და სპეციალური ერთეულთა რაოდენობა. ქსელის ოპტიმიზაციის წარმართვისათვის ყველა რეგიონში უნდა შექმნილიყო სპეციალური კომისიები. იმავე 2007 წელს, საქართველოს მთავრობის დადგენილებით (№ 131, 3/ VII — 2007), რაიონის (მუნიციპალიტეტის) მთავარი ბიბლიოთეკების სტატუსი განისაზღვრა როგორც არასამეწარმეო, არაკომერციული იურიდიული პირი, ბიბლიოთეკების მართვა, დაფინანსება და მათი ფუნქციონირების ყველა მიმართულება ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების ხელში გადავიდა.

ბიბლიოთეკებს ცენტრალიზებული დაფინანსება 1997 წლიდან შეუწყდათ (საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულება № 334, 25.05 — 07). ასეთმა გადაწყვეტილებებმა მთლიანად შეცვალა საბიბლიოთეკო ქსელის მართვა. მართვის ვერტიკალური ფორმა შეიცვალა მართვის ჰორიზონტალური ფორმით. ასეთი ფორმა, საბიბლიოთეკო ქსელის მართვისა, დადგინდა იქნა 1996 წლიდან, საბიბლიოთეკო საქმის შესახებ მიღებული კანონის საფუძველზე (მუხლი 21, 22), რითაც საბიბლიოთეკო საქმის მართვა, ქსელის ორგანიზება და ხელმძღვანელ პირთა დანიშვნა მთლიანად ადგილობრივი ხელისუფლების კომპეტენციასი გადავიდა. ეს საკითხები, აღნიშნული კანონის თანახმად, საქართველოს კულტურის, ძეგლთა დაცვისა და სპორტის სამინისტროსთან უნდა იქნეს შეთანხმებული. მართვისა და ბიბლიოთეკების რეორგანიზაციის საკითხები შეთანხმებულად წყდებოდა კანონის მიღებიდან 10-12 წლის მანძილზე. ბოლო პერიოდში, განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც საქართველოს კულტურის, ძეგლთა დაცვისა და სპორტის სამინისტროში ფაქტობრივად გაუქმდა საბიბლიოთეკო საქმის მმართველობის ფორმა, საბიბლიოთეკო ქსელის რეორგანიზაციისა და ოპტიმიზაციის საკითხებს არეგულირებს ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები. ზოგიერთ რეგიონში არ არის დაცული არაერთი ნორმატიული აქტი. ქსელის ოპტიმიზაცია მიმდინარეობს მოსახლეობის ინტერესებისა და მოთხოვნების გათვალისწინებლად. მიუხედავად ცალკეულ რაიონებში შექმნილი ვითარებისა, ბოლო პერიოდში შეიმჩნევა საბიბლიოთეკო ქსელის რეაბილიტაცია. ამ საქმეს სათავე დაუდო საქართველოს კულტურის, ძეგლთა დაცვისა და სპორტის სამინისტროს მიერ 2008 წლის 14 თებერვალს ჩატარებულმა თათბირმა (მინისტრი ნ. ვაჩიშვილი).

2008-2009 წწ. საბიბლიოთეკო ქსელი აღადგინეს ღუშეთის, თიანეთის, სავარჯოს, გურჯაანის, ონის, ხაშურის, ლანჩხუთისა და ზოგიერთი მუნიციპალიტეტის გამგეობებმა. ამჟამად შედარებით მძიმე მდგომარეობაა ქვემო ქართლის რაიონებში. ბოლო მონაცემებით ბიბლიოთეკების რაოდენობა ასეთია: დმანისში — 4 ბიბლიოთეკა; თეთრი წყაროში — 5; წალკა — 4. ასეთივე მაჩვენებლებით ხასიათდება სამცხე-ჯავახეთის მხარის რეგიონები: ახალციხე — 4; ასპინძა — 4; ადიგენი — 4. გარდაბნის რაიონში, ბოლო ერთი თვის მანძილზე, ყველა სასოფლო ბიბლიოთეკა (18 ერთეული) დაიხურა. დარჩა მხოლოდ ცენტრალური ბიბლიოთეკა. იმერეთის მხარის ზესტაფონის რაიონში ამ ეტაპზე დარჩა 3 ბიბლიოთეკა. სამ-სამი ბიბლიოთეკა ამავე მხარის თერჯოლის, ხონის, ვანისა და ბაღდათის მუნიციპალიტეტებში. ასევე სამ-სამი ბიბლიოთეკა დარჩა კახეთის მხარეში, ანმეტისა და ყვარლის მუნიციპალიტეტებში. საბიბლიოთეკო ქსელი იმთავიდანვე შეინარჩუნეს და ოპტიმიზაცია გარკვეული პარამეტრებით ჩატარეს: კანპის, გორის, მცხეთის, ქარელის, ბორჯომის, ახალქალაქის, ხარაგაულის, საჩხერის, ტყიბულის, თელავის, ქუთაისის, წყალტუბოს, სამტრედიის, აბაშის, სენაკის, ზუგდიდის, წალენჯიხის, ლანჩხუთის მუნიციპალიტეტების გამგეობებმა.

თანამედროვე ეტაპზე საქართველოს სახელმწიფო საბიბლიოთეკო ქსელის რაოდენობითი მაჩვენებლები ასეთ სურათს გვაძლევს:

1. ეროვნული ბიბლიოთეკა — 2 ერთეული;
2. საჯარო (ყოფილი მასობრივი) ბიბლიოთეკები — 848 (4200-დან); აქ შედის საქალაქო, საბავშვო, მხარის მთავარი და სასოფლო ბიბლიოთეკები;

3. სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტების ბიბლიოთეკები — 65 ერთეული;
4. განათლების სფეროს დარგში მოქმედი ბიბლიოთეკები (განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო) 2009/2010 სასწ. წლისათვის:
  - საჯარო სკოლებთან არსებული — 2 179;
  - სახელწიფო უმაღლესი სასწავლებლები (აკრედიტირებული) — 72;
  - კერძო სასწავლებლები (ე.წ. შპს, გაერთიანებები, კავშირები) — 283;
  - კერძო უმაღლესი სასწავლებლების ბიბლიოთეკები — 108;
  - კერძო პროფესიული საგანმანათლებლო დაწესებულებების ბიბლიოთეკები — 60;
5. საზღვარგარეთის ქვეყნების მიერ დაარსებული საგანმანათლებლო და საინფორმაციო ცენტრები — 14;
6. სპეციალური ბიბლიოთეკები — 12.

ქვეყნის მასშტაბით საბიბლიოთეკო ქსელის ე. წ. ოპტიმიზაცია ამჟამადაც მიმდინარეობს. ზოგიერთ ქალაქსა და რაიონებში საჯარო სკოლების შეერთებამ გამოიწვია სკოლის ბიბლიოთეკების შეერთებაც. ამჟამად საჯარო ბიბლიოთეკების დახურვა ცალკეულ რაიონებში კვლავ გრძელდება, ისევე, როგორც მიმდინარეობს ამ ტიპის ბიბლიოთეკების რეაბილიტაცია. აქედან გამომდინარე, საბიბლიოთეკო ქსელის ზუსტი რაოდენობითი მაჩვენებლები ცვალებადია. ეს ცვალებადობა ყოველი წლის ბოლოს ბიბლიოთეკების დამფუძნებლების სტატისტიკურ ანგარიშში აისახება. ამ მონაცემებს ყოველი წლის ბოლოს აქვეყნებს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური.

საბიბლიოთეკო ქსელის მუშაობა, მისი ეფექტურობა, მხოლოდ რაოდენობითი მაჩვენებლებით არ განიზომება. ყველა ქვეყანაში საბიბლიოთეკო ქსელის ფუნქციონირების ანალიზი, ე. წ. ხარისხობრივი მაჩვენებლების მიხედვით, პერიოდულად ტარდება. ასეთ ხარისხობრივ მაჩვენებლებს განეკუთვნება მოსახლეობის უზრუნველყოფა საბიბლიოთეკო წიგნით, საშუალო წლიური კითხვადობა, ფონდის ბრუნვა, რამდენ მკითხველს ემსახურება ერთი ბიბლიოთეკა საშუალოდ წლის განმავლობაში, რამდენია მოსახლეობის მომსახურების პროცენტი, ე. წ. კითხვაში ჩაბმის პროცენტი და სხვ. მაჩვენებლები, რომელთა მიხედვით გამოიკვეთება ქსელის ფუნქციონირების დადებითი და უარყოფითი მხარეები. მთავარი კრიტერიუმი ქსელის ნორმალური ფუნქციონირებისათვის არის ბიბლიოთეკების არსებობა მჭიდროდ დასახლებულ პუნქტებში, მანძილი მათ შორის, ფონდების განახლების ინტენსივობა, ფონდის ბრუნვის მაჩვენებელი, საბიბლიოთეკო დოკუმენტებთან ხელმისაწვდომობის ხარისხი, ბიბლიოთეკების კოორდინაციული მუშაობა და სხვ. ფაქტორები, რომელთა რეალიზაცია პირდაპირ ზეგავლენას ახდენს მოსახლეობის საბიბლიოთეკო მომსახურების ხარისხზე.

საქართველოს საბიბლიოთეკო ქსელის შესწავლა ხარისხობრივი მაჩვენებლების მიხედვით დღემდე პრაქტიკულად არ წარმოებს. მუნიციპალიტეტის მთავარმა (ცენტრალურმა) ბიბლიოთეკებმა ყოველწლიურად უნდა აწარმოონ მოსახლეობის საბიბლიოთეკო მომსახურების ხარისხობრივი დახასიათება, შეიმუშაონ რეკომენდაციები, რათა ქვეყნის მასშტაბით გამოკვეთონ ქსელის მოწყობისა და მისი შედეგიანობის სურათი.

ცალკეულ ქვეყნებში ქსელის ფუნქციონირების შედეგებს სისტემატურად აქვეყნებს ЮНЕСКО, IFLA და გაეროს სპეციალური სამსახური. გაეროს მონაცემებით, ამჟამად მსოფლიოში 1 მილიარდზე მეტი ადამიანი წერა-კითხვის უცოდინარია. რუსეთში საჯარო ბიბლიოთეკები საშუალოდ ემსახურებიან მოსახლეობის 38%-ს, ხოლო 1 ბიბლიოთეკარი ყოველწლიურად საშუალოდ 448 მკითხველს ემსახურება. უზრუნველყოფის კოეფიციენტის მიხედვით, საჯარო

ბიბლიოთეკაში 1 მკითხველზე 3-4 წიგნი უნდა მოდიოდეს. რუსეთში საბიბლიოთეკო სტატისტიკაზე დაყრდნობით აცხადებენ, რომ მოზარდთა 40% წიგნს არ კითხულობს. IFLA-ს რეკომენდაციით, ყოველწლიურად საჯარო ბიბლიოთეკების მიერ, ყოველ 1000 მაცხოვრებელზე 250 ეგზ. ახალი წიგნი უნდა იქნეს შეძენილი. საქართველოს ზოგიერთ რეგიონში მკითხველთა საბიბლიოთეკო წიგნით უზრუნველყოფა ასეთ სურათს იძლევა:

თელავში — 2,3 ეგზ.

ღუშეთში — 6,6 ეგზ.

გორში — 2,2 ეგზ.

მცხეთაში — 2,5 ეგზ.

ქუთაისში — 11 ეგზ. (დაახლოებით, ფონდი 1 190 000, მკ. რაოდენობა 9 980).

საქართველოს საჯარო ბიბლიოთეკები 2009 წელს მოემსახურა 374 668 მკითხველს, გაცემული იყო 4. 739. 222 ეგზ. წიგნი და სხვ. სახის გამოცემა. საშუალოდ 1 საჯარო ბიბლიოთეკაში მუშაობს 3 ბიბლიოთეკარი. რუსეთში საშუალო წლიური კითხვადობა შეადგენს 13-ს, მარნეულში 16-ს, გორში 10-ს, ქუთაისში 23-ს, ბორჯომში 12-ს. ბოლნისში ერთ ბიბლიოთეკაში საშუალოდ დაკულია 12 700 ეგზ., გორში — 14 200; მცხეთაში — 9 000; ქუთაისში — 12 000; სამტრედიიაში — 7 860.

რეგორჯ ალენიშენი, სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ გამოქვეყნებული ეს მონაცემები ზოგადად ახასიათებს საბიბლიოთეკო ქსელს. მონაცემები მიახლოებულია რეალურ მდგომარეობასთან იმის გათვალისწინებით, რომ ბიბლიოთეკებში აღირიცხება რეალური მკითხველი, ფონდი და ა. შ. ბიბლიოთეკები განთავისუფლდნენ ფორმალიზმისაგან. ხარისხობრივი მაჩვენებლების მიხედვით საბიბლიოთეკო ქსელის კვლევა მუნიციპალიტეტების მეშვეობით საშუალებას მოგვცემს, ქვეყნის საბიბლიოთეკო ქსელის რეალური სურათი წარმოვადგინოთ. ასეთი სურათი, ერთის მხრივ, გვიჩვენებს საბიბლიოთეკო მომსახურების ხარისხს, ხოლო, მეორე მხრივ, ბიბლიოთეკების დამფუძნებლებსა და ხელისუფლების შესაბამის სამსახურს, მოსახლეობის ინტერესების გათვალისწინებით, საფუძველი აქვთ დასახონ ქსელის ოპტიმიზაციის რეალური გეგმა. თანამედროვე ეტაპზე საქართველოში საბიბლიოთეკო პოლიტიკის მთავარ ამოცანას შეადგენს, შევინარჩუნოთ და განავითაროთ ბიბლიოთეკები.

GURAM TAQNIASHVILI

GEORGIA'S LIBRARY NETWORK AT PRESENT

The library network of Georgia unites state and private libraries. The library system includes National Universal-scientific, educational institutions and public libraries. Library and informational services of the various inhabited localities in Georgia are carried out by public libraries based on territorial principles; public libraries are governed by local municipalities, regional or governing boards. Presently Georgia has 68 central (major) regional libraries, each of which lead the local library networks affiliated to them in the villages or elsewhere. The library network is constructed according to principles: they are either territorial or institutional (belonging to a certain organization). The scope and principles of arranging the library network is determined by for the time-being juridical-normative acts. The normative acts in Georgia were adopted in 1996, referred to "The law of Library Affairs in Georgia". Paragraph 12 of the given law defines the structure and types of the library system. For the arrangement of optional library network in the

country (as is a common practice in other countries) applies international normative acts, declarations, recommendation and manifests of various level and purpose that promote the organization of library network, its economic arrangement and efficient functioning. Among such international documents I can name IFLA worked out in 2001 by UNESCO as a manual for public libraries. This document offers the mission statement and has juridical and financial issues of their functioning for public libraries.

The other international document "UNESCO Manifest on Public Libraries" prepared in collaboration with IFLA was adopted in 1994. Based on these international documents various libraries of the world have worked out their own standards, norms, and acts of state importance about arranging and functioning of their library networks. The qualitative index of Georgia's library network of the years 1991/1992 can be assessed with two data: by that period Georgia had 8000 libraries with 11.000 staff. Among them only the number of public libraries was 4200; it is clear that under the condition of the third republic the government cannot afford to maintain such a quantity of libraries and the network was subjected to reduction through merging or liquidation. Since 1997 regional libraries do not receive centralized (federal) finances.

The organization, managing, and appointing the senior staff went into the competence of local governments. In 2007 the government of Georgia adopted regulation (N131, July 3) defining the status of regional (central) libraries. These kinds of libraries were formed as non-industrial, non-commercial juridical persons.

At the present stage of development the qualitative picture of Georgia's library network looks as follows:

1. National libraries _ 2
2. Public (former mass) libraries _ 840, they include regional main, and district central, town, children, and village library branches.
3. Scientific –research institute libraries _ 65
4. Libraries of the Ministry of Education and Sciences of Georgia:
  - _ Public school libraries _ 2132
  - _ State higher educational institutions libraries _ 72
  - _ Private educational institution libraries (so-called L.T.D. and amalgamations) _ 288
  - _ Private higher educational institution libraries _ 108
  - _ Vocational school libraries _ 60
5. Educational and information centers established by overseas countries in Georgia _ 200
6. Special libraries _ 12

Altogether they amount more than 4000 units. However, because the data are constantly changing these numbers do not feature the real situation of libraries in Georgia. On one hand, the process of closing village libraries of merging than with public schools is taking place. On the other in some regions of Georgia library rehabilitation process is in progress.

Reference

1. The law of Georgia's library affairs // Republic of Georgia. – 1996 June 11, Journal "Sakartvelos Biblioteka" _ 2000
- UNESCO manifesto on public Libraries. _ Tbilisi, 1994 _ p. 18